

könyv
könyvtár
könyvtáros

1993
január

Már megint a

Heti

Klasszikusok

1993 januárjában indítja a **MAGYAR HÍRLAP**
a Maecenas Könyvkiadóval közösen **Heti
Klasszikusok** címmel előfizetéses szépirodalmi
könyvsorozatát.

A világ- és a magyar irodalom klasszikusai
jelennek meg, hétről hétre szerdánként. Ter-
mészetesen sorozatunk minden tagja **könyves-
boltokban is kapható** lesz (125 forintos áron).

Önállóan előfizetheti a sorozatot. Előfizető-
inknek **hibetelenül kedvező áron**, havi 390 fo-
rintért tudunk hetente **minden szerdán** egy-
egy könyvet kézbesíttetni — ezzel meg-
takarítjuk számukra mindazon kényelmetlen-
ségeket, melyek az utánvétel értékesítési for-
mával járnak. Könyveink a postaládákba is
beférnek.

Heti Klasszikusok

Remekművek minden szerdán.

Ne feledje:

- önállóan előfizet
a Heti Klasszikusokra, havi 390 Ft
- a Magyar Hírlappal
együtt rendel meg,
az újság és a könyv csak havi 890 Ft
- Ha** — a könyvesboltokban veszi meg
a Heti Klasszikusokat,
darabonként 125 Ft.

Ez is jár Önnek...

MAGYAR HÍRLAP

A **Heti Klasszikusok** programja
az első negyedévben a következő:

1. Mikszáth Kálmán: Két választás
Magyarországon
2. Guy de Maupassant: Egy asszony élete
3. Krúdy Gyula: Asszonyosságok díja
4. Henry Fielding: A néhai nagy Jonathan Wild úr
élettörténete
5. Karinthy Frigyes: Pista, a gyöngyragyó
(novellák)
6. Kurt Vonnegut: Éj anyánk
7. Niccolò Machiavelli: A fejedelem
8. Képes Krónika
9. Thomas Mann: Zűrzavar és kora bánat
(novellák)
- 10—11. Charles Dickens: Twist Olivér (I—II)
- 12—13. Gárdonyi Géza: Ida regénye

(A címek és megjelenések sorrendje kismértékben változhat.)

Célunk a **Heti Klasszikusok** megjelenítésével,
hogy olyan olcsó és állandó könyvsorozat jelenjen
meg, mely a kispénztűknek, a könyvbarátoknak,
a felnövekvő új generációknak is lehetővé teszi,
hogy megfizethető áron, az ország bármely pont-
ján hozzájuthasson európai műveltségünk alap-
jaihoz. E cél érdekében minden könyv végén
rövid ismeretterjesztő utószó is megjelenik.

Heti Klasszikusok

MEGRENDELŐLAP 1993. évrre

Megrendelő neve:-----

Címe:-----

Előfizetési díj: egy hónapra:

... pld. Magyar Hírlap..... 530 Ft

... pld. Magyar Hírlap

+ Heti Klasszikusok..... 530+360 Ft

... pld. Heti Klasszikusok..... 390 Ft

Az előfizetési díjat a fenti címen nyugtával jelentkezé-
k kézbesítőnek vagy személyesen a kézbesítő postahivatalban
kifizetem. A megrendelőlapot borítékban bérmentesítés nélkül
az alábbi címre kérjük feladni!

Vidéken: postahivatal helyben,

Budapesten: Postaigazgatóság, hírlapcsoport, 1360 Bp., Pf. 4.

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1993. január

Tartalom

Kiss Barbara–Péterfi Rita: Olvasásra nevelés és pedagógusképzés. HUNRA konferencia 1992.	3
Vasy Géza: Olvasatlan olvasatok? A magyar szakos tanári pályára jelentkezők olvasottsága	7
Zsidai József: Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Testületének újjáalakulása célé	12
Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma. Alapszabály	17
Cseres Tibor: A Lyukasóra indulása	19
Horvát Ádám: Az OSZK online olvasói katalógusa (<i>Műhelykérdések</i>)	20
<i>Extra Hungariam</i>	
Kövendi Dénes: Olvasási kultúra és nemzeti azonosságtudat. Könyvtáros-konferencia Székelyudvarhelyen	23
Murányi Lajos: Könyvtárosszeggel a 44. Frankfurti Könyvvásáron	26
A beilleszkedés konfliktusai. Egy falusi könyvtáros – Kádár Imréné (<i>Könyvtári élet</i>)	30
Magyar Könyvtárügyért Alapítvány. Alapító okirat	34
Felhívás a Magyar Könyvtárügyért Alapítványhoz való csatlakozásra	37
<i>Könyv és Nevelés</i>	
Kelemen Elemér: „Ezeréves a magyarországi iskola”	39
Környei Márta: Gyermek- és ifjúsági irodalom az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum állományában	42
<i>Holmi</i>	45
<i>Recenziók</i>	
Eszenyi Miklós: Új életrajzi lexikonokról és a régiekről is	48
Fodor András: Környei Lászlóné: Művészet – Repertórium	51
Könyvmustra	53
Lapunk e számában Vincze László ex libriseiből válogattunk	

From the contents

József Zsidai: New council of University Library Directors (12);
Géza Vasy: Literary knowledge of students wanting to teach Hungarian literature (7);
Ádám Horvát: On-line catalogue of the National Library (20).

Cikkeink szerzői

Cseres Tibor író, *Eszenyi Miklós*, a Miskolci Bölcsész Egyesület Központi Könyvtárának igazgatója, *Fodor András* költő, az OSZK KMK munkatársa, *Horvát Ádám*, az OSZK munkatársa, *Kádár Imréné*, az Ecsegfalvi Községi Könyvtár munkatársa, *Kelemen Elemér*, az OPKM munkatársa, *Kiss Barbara*, az MTV dolgozója, *Környei Márta*, az OPKM főigazgató-helyettese, *Kövendi Dénes*, az OSZK KMK ny. munkatársa, *Murányi Lajos*, az MTA Központi Könyvtára osztályvezetője, *Péterfi Rita*, az MTI dolgozója, *Vasy Géza*, az ELTE oktatója, *Zsidai József*, a MNME Központi Könyvtárának főigazgatója

Szerkesztőbizottság

Poprády Géza elnök,
Domsa Károlyné, **Maurer Péter**,
Sóron László, **Tóthné Környei Márta**

A szerkesztőség tagjai:

Bereczky László főszerkesztő,
Bajai Mária tervezőszerkesztő,
Vajda Kornél olvasószerkesztő

A szerkesztőség címe: 1134 Bp., Váci út 19. – Telefon: 131-2992/120

Felőlős kiadó: Maróti Istvánné igazgató

Készült az ETO-Print Nyomdaipari Kft.-ben

Felőlős vezető: Balogh Mihály ügyvezető igazgató

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól, az Országos Széchényi Könyvtártól, a Magyar Könyvtárosok Egyesületétől, a Könyvtári és Informatikai Kamarától, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumtól, a Magyar Hitelbank „Táncsics Mihály” Alapítványától

Terjeszti a Könyvtárellátó Vállalat

Előfizetési díj 1 évre 1488, 1/2 évre 744 forint. Egy szám ára 124 forint

HU-ISSN 1216-6804

Olvasásra nevelés és pedagógusképzés

HUNRA konferencia 1992.

A Magyar Olvasástársaság 1992. október 9-én tartotta meg második közgyűlését. Örömről igen nagy volt az érdeklődés a meghirdetett téma iránt: olvasásra nevelés és pedagógusképzés. Igen sokan jelentkeztek a Társaság tagjai közül előadással, és több határainkon túlról érkezett előadót is üdvözölhattünk. A bőséges kínálat lehetővé tette, hogy a rövid nyitó- és zárszavaktól eltekintve – vendégeink két különböző szekció munkájában vegyenek részt.

A plenáris megnyitót *Kálmán Attila* államtitkár is megtisztelte egy rövid jelenléttel és néhány mondattal; a minisztérium részéről teljes egyetértéséről és támogatásáról biztosította a Társaságot, elismerve a kezdeményezés jelentőségét.

Utána még két előadó szólt a megjelentekhez: *Vasy Géza* és *Kamarás István*.

Vasy Géza a magyar szakos tanári pályára jelentkezők olvasottságáról tette közzé gondolatait. Két évtizedes felvételiztetési tapasztalatai alapján úgy véli, manapság igencsak más az irodalomhoz való viszony, mint volt a hatvanas években. Mára az irodalom elvesztette vezető szerepét a művészetekben, a televízió megjelenésével jelentősen megváltoztak olvasási szokásaink. Ma a középiskolákban már jó magyarosnak számít az, aki egyáltalán olvas irodalmat. A felvételizők jelentős részénél hiányzik az alapművek ismerete, nem tájékozottak a régi magyar irodalomban, világirodalmi és történelmi ismereteik hiánya szembeötlő, s az irodalmi folyóiratokat még névleg sem említik. *Vasy Géza* leginkább mégis az összefüggések meglátásának, az elrendezés képességének (képtelenségének) hiányát tartja intő jelnek.

Előadása végén annak az óhajának adott hangot, hogy a magyar szakos tanár tekintse hivatásának az olvasást, hiszen csak a sokkönyvű ember tehet demokratikussá.

Kamarás István egy új, meghonosítandó tantárgyról, az embertanról fejtette ki gondolatait. E tantárgy fő célja az önismeret lenne, erkölcsi, etikai alapokat kívánnak átadni az ifjúságnak. Kitzűzött céljuk: olyan dialógus kialakítása tanárok és tanulók között, mely egyenrangú partnerek között folyik; a kérdező és kérdezett szerepének cserélgetésével, közös együttgondolkodással megoldani a felmerülő problémákat.

Az I. szekció *Adamikné Jászó Anna* előadásával indult, témája az olvasmány megértése volt. *Jászó Anna* elmondta, hogy a megértésnek több fokozata van, s csak ezeket, s az általuk okozott nehézségeket figyelembe véve lehet összeállítani olvasásra szánt szövegeket gyerekek részére. Tapasztalatai szerint különös nehézségeket okoz a hiányos, összetett, beékelte mondatok és igeneves szerkezetek megértése. Ugyanakkor a kötő- és mutatószók segítik, vezetnek a gyerekeket a megértésben. A legnehezebb feladat a sorok közötti összefüggések felismerése, mert csak a „sorok között” is olvasni tudó gyermek lesz képes az olvasást, mint segítő – és nem akadályozó – eszközt alkalmazni későbbi tanulmányjaiban.

Szabenyiné Nagy Éva a kisiskolás diszlexiások vizsgálatáról és terápiajáról szólt. A diszlexia olyan teljesítményzavar, amely az olvasás- és íráskészséget

jellemzi, különben jó intellektus mellett. A diszlexiát okozhatja a szülés alatt és után fellépő agyi károsodás, kialakulását eredményezheti a rossz szociális háttér is, noha ez nem elsődleges. A diszlexiához társuló tünetek: helyesírási gyengeség, artikulációs zavar, beszédgyengeség, dadogás, discalkulla. A diszlexia okai lehetnek: enyhe halláskárosodás, enyhe értelmi elmaradás, kétnyelvűség, családi előfordulás. Terápiaként lazítógyakorlatokat, íráselőkészítő gyakorlatokat és olvasójátékokat alkalmaznak.

Előadásának első részében *Szallós Kiss Ferenc* a szeretetről elmélkedett, s ezt, mint az „irodalomhoz pozitív hozzáállást” említette. A továbbiakban a következő főbb megállapításokat tette: az írás tisztelete a tudomány tiszteletével rokon; a jó és a rossz írásokat el kell különíteni, a nemzeti önismeret csak az egyetemes értékek megismerésével együtt fejlődhet ki, az egyes nemzetek irodalmi nem osztályozhatók alsóbb- vagy felsőbbrendűekre, noha a politika mindig megpróbálja befolyásolni az értékítéletet; rossz gyakorlat az, ha a politikusok az államnyelv státusát fölébe helyezik az államban használt nyelveknek, ezáltal az egyik nyelv elhalkul, a másik nyelv felerősödik, de ez csak politikai és nem művészi igazság, egymás irodalmainak megismerésével egymást ismerhetjük meg; a Székelyföldön kialakult előítéleteket fel kell számolni, ehhez alapul a tolerancia szolgálhatna; fontos lenne a nagy klasszikusok és kortársaink hű bemutatása, így, emberközben kell megmutatni egy-egy költő fiatalkori zsenyéit, gyengébb műveit is, a múlt rendszerben csak románul lehetett olvasni; de teljes élményt csak az anyanyelven olvasott mű ad, ehhez nagyfokú nyelvtudás szükséges, hiszen a meg nem értett szöveg elidegenít; a román irodalom a mai napig pivilégiummal bír a tananyagban; a tankönyvekbe gyakran álhazafias szövegek kerülnek be.

A továbbiakban *Szallós Kiss Ferenc* egy felmérés eredményeit vázolta, melyet saját iskolájában 54 tanuló válasza alapján készített, s mely a román irodalommal kapcsolatos kérdésekre kereste a választ.

Szereted-e a román irodalmat? igen 15, nem 4, tanulom 33, nincs válasz 2.

Legkedvesebb szerzőim: 5 név tanulónként, összesen: 26 név.

Olvasott újságok: 22 újságot említenek.

Miért olvasol: fél a tanártól 7,4%, tanár iránti tiszteletből: 33%.

Előadását *Szallós Kiss Ferenc* azzal a gondolattal fejezte be, hogy *Az akasztotak erdeje* című könyv elolvasása nélkül nem lehet teljes képünk a romániai irodalomról.

Dr. Csabai Mária a házi olvasmányok szerepéről beszélt. E műveket azért tartja fontosnak, mert jó esetben az osztály nagy része elolvassa ugyanazt a művet, így lehetőség nyílik a vitára, véleménycserére. Felmérései szerint a gyerekek olvasmányaiban egyre inkább háttérbe szorul a szépirodalom, a természettudományos, szakirányú művek váltak uralkodóvá. Természetesen a mindenkori aluljáróirodalom is tükröződik olvasmányaikban.

Dr. Sári Jánosné a hallássérült gyerekek olvasás-tanításának problémáiról szólt. Cél, hogy a nagyothalló gyerekek szókincsét fejlesszék, s egyre csökkenő tanári segítséggel juttassák el őket a teljes szövegmegértéshez. Véleménye szerint az olvasást tovább kell korrigálni a felső tagozatban is. Legfontosabbnak azt tartja, hogy sikerüljön motiválni a gyerekeket a gyakori olvasásra.

Tóth Istvánné a gyakorló magyartanár problémáiról szólt. Szerinte a mai gyakorlat még mindig nem halad túl a problémák felmérésén és elemzésén. Saját gyakorlatát ismertette elmondta, hogy ő maga, mint általános iskolai magyartanár, tanítása során törekedett az iskolai könyvtár minél teljesebb felhasználására. Nehézségei: a könyvtárpedagógiára nem készített fel a főiskola, a könyvtárismeret, mint eszközhasználat kimarad a leendő tanárok képzéséből

is. Márpedig szerinte az eredményes tanulás alapfeltétele a tanuló jó olvasmány-megértése, a jól kiépített iskolai könyvtár és az elsajátított könyvtárhasználat.

Dr. Szilágyi Imréné a szövegértő olvasás problémáit elemezte. Felmérései szerint egy adott szöveg elolvasása után a következő feladatokat nagy százalékban jól oldják meg a gyerekek: szereplők felolvasása, lényegkiemelés, tartalom globális felfogása, egyszerű összefüggések. Drámai területeknek a következőket minősítette: pontos olvasás, gyors tájékozódás, mélyebb tartalmi rétegek feltárása, eseménysor, csomópontok kiemelése. Szerinte az e feladatoknál rosszul teljesítő gyerekek a későbbiekben nem fognak tudni jól tanulni a felső tagozatos tankönyvekből, egyre szélesebb rétegek maradnak el a tanulásban, csak azért, mert képtelenek önálló szövegelemzésre.

Baricz Zsolt egy érdekes játékra invitálta a hallgatóságot. Megkérte a jelenlévőket, hogy 10 felolvasott versrészletet osztályozzanak 1–5 között, attól függően, mennyire tartják értékesnek az adott verset. (Szerzőt, címet nem árult el.) A feladat megegyezett azzal a kérdőívvel, melyet *Nagy Attila* állított össze, a főiskolai hallgatók értékítéletét vizsgálendő. A kapott eredmények alapján a *Radnóti* versrészlet vezetett a felmérésben 4,5 átlaggal, majd *Kosztolányi*, *Tóth Árpád*, *Farkas Imre* következtek. Összességében a kérdőív tanulsága ez: fiataljaink a könnyen emészthető, slágerszövegekhez közel álló részleteket fogadják el és be legkönnyebben.

Vassné Dr. Kovács Emőke a diszlexiás gyerekek kiszűrésére alkalmazható új tesztlapot ismertette: e tesztlap 3 vizuális feladatból, 3 beszéd feladatból és két ritmusfeladatból áll. A szakértők szerint e tesztlap vizsgálja és szűri mindazokat a képességeket, amelyeknek hiánya diszlexiához vezethet. *Kovács Emőke* célul tűzné ki, hogy a tesztet még iskola előtt, óvodában felvegyék, így idő jutna a prevenció tevékenységére.

Mielőtt a II. szekció hivatalos programja elkezdődött volna, *Szabó Éva*, a Magyar Rádió munkatársa tette közzé gondolatait a gyerekek és az olvasás kapcsolatáról.

Gósy Mária a hazai, 1. osztályos olvasókönyvek didaktikai elemzését végezte el – komoly vitát is kiváltva a jelenlévő szerzők egyikével.

Suppné Tarnay Györgyi a tanítójelöltek felkészítéséről mondta el véleményét az olvasásra nevelés szempontjából. Szerinte a képzésnek az általános műveltség és a szaktudás egységét kell megteremtenie, ez a megfelelő ismeretek és a megfelelő módszerek átadásával történhet. Mint kifejtette, azért olyan nagy a

szerepük a tanítóknak az olvasásra nevelésben, mivel az, hogy valaki olvasóvá válik-e, 6–10 éves korban dől el. Ehhez a nagy felelősséggel bíró feladathoz azonban a tanítójelöltek nem rendelkeznek megfelelő olvasottsággal. Egy, az értelmiségiek körében végzett felmérés szerint éppen a tanítók azok, akik az olvasási kultúra szempontjából a sor legvégén állnak. Ennek egyik oka, hogy a főiskolára kontraszellekcióval kerülnek a hallgatók. Ráadásul közülük sokan könnyebbnek gondolják a főiskolát és a pályát, mint amilyen az valójában. Alacsony olvasási, könyv- és könyvtárhasználati kultúrával rendelkeznek. Ezt az előadó néhány szemléletes adattal igazolta is. Míg egy egyetemi hallgató naponta 2 és fél – 3 órát tölt munkajellegű olvasással, addig a főiskolások mindössze 70 percet fordítanak idejükből erre. Sajnálatos tény, hogy az egyre magasabb évfolyamokon a diákok egyre kevésbé használják a könyvtárat.

A tanítóképzők feladata ebből következően kettős: egyrészt pótolniuk kell az előző iskolafokozatok hiányosságait, másrészt hatékonyabban kell a hallgatók szakmai felkészítésével foglalkozniuk. Változtatni kellene a tantervek szemléletén is, amelyekben az olvasás célként és nem eszközként szerepel. El kellene érni, hogy a többkönyvű oktatás a tanítójelöltek fejében tisztázott fogalommal váljon.

Bocsák Veronika, az ELTE Fazekas Mihály Gyakorló Iskolájának tanára, az olvasóvá nevelés néhány alapkérdéséről mondta el tapasztalatait. Az iskola feladata a képességek és készségek fejlesztése, amit már az első osztályban el kellene kezdeni a szövegértő olvasás fejlesztésével, valamint a szokások kialakításával.

A továbbiakban arról szövelt, miként mérte fel a kisiskolások szabadidős tevékenységét, és az olvasás ebben betöltött szerepét és helyét. A gyerekeknek 7 napig fel kellett jegyezniük azokat a tevékenységeket, amelyeket 10 percnél tovább végeztek, és azt, hogy ezt milyen hosszán tették. Ezen adatok összesítéséből kapta a következő átlagszámokat:

	Szövegértés:
– nem vagy keveset olvas: 6%	50%
– rendszeresen keveset olvas: 26%	81%
– rendszeresen közepesen olvas: 32%	90%
– rendszeresen sokat olvas: 26%	98%

(A második oszlopban az egyes kategóriákhoz tartozó szövegértési százalékok találhatóak.)

A táblázatból kiderül, hogy a nem vagy keveset olvasó gyerekek szövegértése mindössze 50 százalékos. Az adatok magukért beszélnek.

Ezek után elkészítette a tevékenységi fajták rangsorát, melyekben első helyen a kirándulás és a tévézés áll, az olvasás pedig a nyolcadikon. Érdekes még megjegyezni, hogy hetente átlagosan 800 percet töltenek tévé előtt a gyerekek. Végül az olvasáshoz való viszonyt vizsgálta, mely szerint a kisiskolások kb. 20 százalékáé negatív, 56 százalékáé pozitív, 24 százalékáé pedig ambivalens.

Böszörményi Csaba vezetőtanár, aki szintén gyakorló iskolából érkezett, előadásában az olvasásra nevelés és a hallgatók iskolai gyakorlatának szempontjából vizsgálta a kérdést. Előadásának bevezetőjében ismertette a tanárjelöltek számára kötelező tanítási gyakorlatok változóban lévő rendszerét. A jövő tanévben induló új változat előnyei és hátrányai egyelőre még nem ismerhetők, csak remélni lehet, hogy pozitív változást hoz a gyakorlat rendszerében.

Ezek után az olvasásra nevelés néhány jól bevált fortélyát ismertette. A hagyományos módszereken kívül felhívta a figyelmet a játékos feladatokra. Arra, hogy miként lehet ismereteket úgy megmozgatni, hogy az ne kényszerű feladat, hanem élvezetes agytorna legyen. Konkrét ötleteket adott a házi olvas-

mányok feldolgozásához; többek között ahhoz, hogy ezt miként lehet például múzeumi órával összekötni.

A házi olvasmányok mellett – mint hallottuk – fontosak a saját olvasmányok. A tanárnak az igények elébe kell mennie azzal, hogy bőséges ajánló listát ad. Így indulhat el a könyvekről való órán kívüli beszélgetés, és az a sajtáságos helyzet, amikor nemcsak a tanár ajánl a diákoknak, hanem ugyanez az ellenkező irányból is megtörténik.

Gajdó Tamásné az előző előadáshoz hasonlóan a felső tagozatosak olvasásáról, olvasásra neveléséről szolt. Mint elmondta, náluk bevett szokás, hogy a diákok minden kulturális élményükről olvasmánynaplót vezetnek. A tények pusztá rögzítésén kívül a véleményükre is kíváncsiak. Mint mondta, különös jelentőséggel kezelik a memoriterek is. A szokásosnál többet kívánnak meg a diákoktól, de nemcsak a memoriterek terén, hanem az ars poetica- vagy idézetversenyen is. Végezetül a közös színházlátogatások fontosságára hívta fel kollégái figyelmét.

Dr. Kovács Györgyné a hozzájuk kerülő felső tagozatos diszlexiás gyermekek terápiájáról számolt be. Ezek a gyerekek többnyire neurotikusak is, tehát együtt jelentkeznek a pszichés és diszlexiás zavarok. Terápiájukban a készség és képességfejlesztés dominál. Játékos módszerekkel próbálják tanítani a gyereket, amire néhány példát videón is láthattunk.

Beszámolónk nem a teljesség igényével készült. De talán így is érzékelhető, hogy a konferencia kitűnő lehetőségeket biztosított arra, hogy egy-egy szakterület ismerői: könyvtárosok, gyakorló pedagógusok, kutatók és lapszerkesztők kicseréljék véleményüket, megosszák tudásukat.

Kiss Barbara–Péterfi Rita

Olvasatlan olvasatók?

A magyar szakos tanári pályára jelentkezők olvasottsága

Tudós társaság szakmai konferenciájához szakszerű cím illik, ezért olvashatják a meghívóban azt, hogy *A magyar szakos tanári pályára készülők olvasottsága*. Mindazonáltal ne várjanak tőlem olvasásszociológiai felmérést, legfeljebb annyiban, hogy a magam két évtizedes felvételiztetésbeli tapasztalatait, tanártársaim érzésvételei viszonylag reprezentatív mintavételt jelenthetnek az ország legrégebb tudományegyetemén, s ez talán megengedi az általánosítást is. A kép, ami előttem megjelenik, s amelyet évről évre újabb élmények élesítenek és homályosítanak is egyúttal, s amelyről helyzetjelentést szeretnék most önöknek adni, bevallom, szellemképszerű. Hiba van, meglehet, a vevőkészülékben is, azaz bennem, de hiba akadhat az adókban s a légkörben meg a hullámhosszakban is. A helyzetjelentés válhat esszévé, válhat vitairattá, válhat jankiáltássá, de megmaradhat egyszerűen jelentésnek is. A helyzetről magáról, a kívánatos célról, a hozzá vezető lehetséges utakról.

A címben leírt vizsgálati körre könnyen adható sommás válasz. Milyen a magyar szakos tanári pályára jelentkező olvasottsága? Gyenge, kéremszépen. Rossz, siralmas, pocsek, gyászos, alacsony szintű, nem kielégítő, kiábrándító... Ki-ki folytathatná a sort, most azonban nem szinonímákat keresek helyzetünkre. Föltethetjük azonban a kérdést: mihez képest rossz ez az olvasottság? Régen jobb volt-e a helyzet? S a jövőben vajon még rosszabbá válik?

Múlt és jelen egybevetésében az idősebb nemzedékek rendszerint arra hajlanak, hogy a maguk ifjúkorához képest a közállapotok romlását állapítsák meg a különböző területeken. Lélektanilag érthető ez, hiszen az ifjúkor megismételhetetlen értékeket hordoz. Éppen a pedagógustársadalom azonban aligha engedheti meg magának a gyakori nosztalgizást, hiszen minden felnövekvő évfjártatot meg kell értenie ahhoz, hogy megpróbálkozhasson a nevelésükkel. Amikor én az olvasottság állapotát rossznak nevezem, akkor ezzel nem a mai ifjúság rosszaságára kívánok utalni, mert ebben nem hiszek. Lényegesen más a mai ifjúság, mint volt a húsz vagy a harminc évvel ezelőtti, de az is lehet, hogy csak mi érezzük lényegbevágónak ezt a másságot, s a valóságban alig különböznek tőlünk. S meglehet, hogy az igazi rokonság nemcsak embervoltunk meghatározó jegyeire vonatkozik, hanem még művelődési szokásaink nagyobbik részére is. Legyünk őszinték idősebbek önmagunkhoz: a mi fiatalságunk idején mindenki olvasó ember volt? Mindenki elolvasta a gimnáziumban a kötelező olvasmányokat? Minden bölcsészhallgató irodalomszerető is volt egyúttal? S mindenki elolvasott minden vizsgaanyagot?

Félrevezető lenne azonban, ha ilyenfajta érzelmes-életrajzi jellegű párhuzamossággal ütném el a dolgot, s nem venném sorra a mégis fontos eltéréseket. Hiszen azzal nem nyugtathatjuk magunkat, hogy régen sem volt jobb a helyzet a mainál.

Az utóbbi két-három évtizedben, a hatvanas évek derekától kezdődően több olyan tendencia formálódott, amely az irodalomra is, az olvasási szokásokra is hatott. Mindannyian észleljük ezeket, de többnyire tanácstalanok vagyunk velük kapcsolatban, s könnyebben kezdünk ostorozásukhoz, mintsem a változásokból következő feladatok felméréséhez.

A magyar művelődéstörténet nemes hagyománya, hogy az irodalom a szellemi élet centrumában van. A művészeti ágak között is vezető szerepet játszik, s a tágabban értett szellemtudományok körében is. Ez a hagyomány a hatvanas évek óta bomlani kezdett, majd egyértelműen múlttá vált. A filmművészet, a szociológia, a közgazdaságtan, a politológia eredményei mutatták a leginkább, hogy a szellemi élet egypólusúból többpólusúvá formálódott, s ez óhatatlanul az irodalom társadalmi szerepének csökkenéséhez vezetett. E tényen siránkozni is lehet, de korántsem érdemes, hiszen e tény lényegi következménye az, hogy igazmondásra, társadalmi tudatformálásra több út és mód kínálkozik. S az irodalom szerepének ez a csökkenése nem von magától az olvasástól el erőket, sőt.

E gazdagodással egyidőben azonban valóban változtak az olvasási szokások is. A televízió megjelenése, majd diadalútja egyrészt, a szabadidő csökkenése másrészt már figyelemelvonó tényezők. A mai húszévesek, tizenévesek már tévén felnövekvő nemzedékek. A világról, az emberről szerzett ismeretanyagukat, világképüket ez nagymértékben gazdagíthatta, ugyanakkor felnövesztett egy hiányt is: csökkentette az irodalmias műveltség jelenlétét is. A homo universalis helyett a homo oeconomicus; az általánosan művelt, mindenre nyitott ember helyett az érdekesember, a polihisztor helyett a szakember, gyakorta a szakbarbár jelenik meg már középkiskolás szinten is. S a szakemberség megkerülhetetlen társadalmi igénye elsorvasztja a szabadidőt diák- és felnőttkorban is: az általános műveltség mind több eleme válik elhagyhatóvá, kinél igénytelenségből, kinél kényszerből.

A felgyorsult ritmusú huszadik század embere kényszerhelyzetben van: soha nem tudja utolérni önmagát, s így eltévedten bolyong egy labirintusban, amelynek létét legszívesebben letagadná, önmaga állapotát pedig sikeressé stilizálná. Változtak és mindegyre változnak – egyetlen nemzedék életidejében többször

is – a társadalmi sikeresség követelményei. A gimnáziumi érettségi fél évszázada még érettséget, felnőttiséget, sokfajta munka végzésére való alkalmasságot jelentett, s mellesleg belépőjegyet a felsőoktatási intézményekbe. Ma nemcsak holtig kell vagy kellene tanulnunk mindannyiunknak, s ily módon válni hasonlatossá a jó papokhoz, hanem azt is be kell látnunk, hogy sem a tanulási készség, sem a tudás nem garantál elfogadható életpályát. Tudás nélkül nem lehet boldogulni – mondják, de az írástudás, az olvasottság, az iskolázottság igazából nem jelent társadalmi presztizst. Nem a műveltség, nem annak alkalmazni tudása a döntő, hanem az az ügyesség, amely műveltség hiányában is hozzásegíthet az érvényesüléshez. A polgári eszmények szerint a vagyon, a tudás és a társadalmi hatalom nagyjából egyenrangú erőt jelentenek: a tudós, a kalmár és a hadvezér egyaránt érvényesülhetnek. A politikusi és a gazdasági pálya ma is vagyont és hatalmat is kínál, ám a tudás igazából se hatalmat, se vagyont nem ígér, legfeljebb bölcsességet. Pedig a cél – másként és másként megfogalmazva – az értelmiségi társadalom megteremtése, a szellemi és fizikai munka közti különbség eltüntetése volt. S ma nem értelmiségi társadalomról, hanem a társadalom és az értelmiség szétszakítottságáról és meghasonlottságáról beszélhetünk, valamint a szellemi és fizikai munka közti különbségeknek nemegyszer szakosodássá mélyüléséről.

E drasztikus változások nemcsak az irodalom olvasottságát, a befogadói szokások változását érintették, hanem a legtermészetesebb módon hatottak az élő irodalomra is. Minden olyan korban, amikor az irodalom kevésbé „kell” a közönségnek, ellenhatásként az irodalom önmagához vonul vissza, belterjesebbé, önmagához szólóbbá, kevesek igényességévé válik. Közbeszédből inkább magánbeszéd lesz. A befogadásvizsgálat és az irodalompolitika ezt a közérthetőség kérdéskörével szokta megragadni, azt állítván egyrészt, hogy az irodalomértés egy tanulási folyamat eredménye, s minden jó mű megérthető, másrészt viszont azt hirdetvén, hogy a „demokratikus” művészet sokakhoz szól. Mindkét állításban van igazság, nem mindegy azonban, hogy milyen a tanulás, s hogy mit

tekinthetünk értéknek. A művészeti alkotás befogadásának ettől az örök gondjától azonban nem megszabadít, hanem abba még jobban belegabalyít az utóbbi évtizedek fejleménye, a neoavantgárd és a posztmodern szemlélet által megengedett eszközök használata. A befogadó az irodalom kezdetétől megszokhatta azt, hogy a mű a maga képi síkján eltér az általa megismert, tapasztalt élményektől, hogy a képiség szintjén egyedi-egyszerű a mű. Megszokhatta azt is, hogy a képiséghez kapcsolódóan a jelentés szintjén is megjelenik ez az egyedi. A nyelvi jelrendszer szintjén azonban ragaszkodott ahhoz – akár tudatosan, akár ösztönösen –, hogy a rendszer szabályai az irodalmi nyelvre ugyanúgy vonatkoznak, mint a köznyelvre. A jelenkor irodalma azonban célba vette a nyelvi jelrendszert is, beleértve a szókészletet, a mondatant, a nyelvtani szabályok összességét, s így az átlagolvasó gyakran már nemcsak a képekkel szemben áll tanácsatlanul, hanem a szókapcsolatokat sem érti meg.

Mi következik a változásokból? Ha belátjuk, hogy e folyamatok nem állíthatók meg, akkor a cél sem a falaknak rohanás, sem az őrtoronyba zárkózás nem lehet, hanem csakis az ügyes jövőformálás. Az nem baj, hogy az irodalom mellé felnőttek más tudatformák is, hiszen így reálisabbá válhat a társadalom. Az sem baj, hogy van tévékultúra, hiszen tágabbá válik, s nem csupán a vizuális műveltség. Az sem baj, hogy a tudás önmagában nem jelent hatalmat, hiszen a gyakorlat felé fordítja az embert. S még az sem baj, ha az irodalom mindennel, még nyelvi anyagával is kísérletezik, mert ennek is lehet eredménye, esetleg egy új, nem-irodalmi művészeti ág megszületése. De az baj, ha az irodalom mellé más szellemi terület nem nyomul be, s csak a vákuum növekszik. Az is baj, ha tévé csak zsongít, ha a készülék bekapcsolása a szellem kikapcsolását jelenti. Az is baj, ha tudás nélkül akarunk hatalmat. S az is baj, ha a művészeti kísérletet egyetlen járható útnak állítjuk, az ezoterikuságot önmagában való érdemnek, az érthetetlenséget a modernség kritériumának. Cselekedni a bajok ellen szükséges.

A magyar társadalomnak e vázolt helyzete természetesen hatással van azokra a tízenévesekre is, akik különböző megfontolások után úgy döntenek, hogy magyar szakra jelentkeznek. Melyek lehetnek e megfontolások? Jelentkezik az, aki tanár szeretne lenni, az is, aki filosz. De ide jönne az is, aki valamilyen praktikus pályára készül (újságíró, szerkesztő, politikus), s az is, aki egyszerűen csak diplomát akar, mindegy szinte, hogy milyent. Az olvasási szokások átalakulása, az irodalom periférikusabb helye azt is eredményezi, hogy aki mégis olvas irodalmat, legalább a „kötelező” olvasmányokat, az a legtöbb iskolában már jó magyarosnak számít, főleg ha némi fogalmazási készsége, helyesírási érzéke is van. Vagyis: működik benne is, ebben is a kontraszelekció, hiszen sokkal szűkebb mezőnyből választódnak ki a magyar szakra jelentkezők. A kontraszelekció másik, közismertebb formája az, hogy a jó magyaros, ha máshoz is van tehetsége, inkább azt a másik pályát választja, a jogászit, az orvosit, akármit.

Mindezzel együtt, mint tudjuk, emberemlékezet óta sokkal többen jelentkeznek, mint ahányan megfelelnek a felvételi vizsgán, és sokkal többen felelnek meg, mint ahány hely van a felsőoktatási intézményekben. A túljelentkezés a különböző időszakokban 6–8–10-szeres volt a bölcsészkarra is, a magyar szakra is, a megfelelés azonban rendre a felvételi keretszám másfél-kétszerese. Hozzáteszem, hogy a túljelentkezés ellenére soha nem volt cél, hogy emelkedjenek a felvételi követelmények, sőt, azok egyre liberálisabbakká válnak.

Mi a jellemző a megfeleleltre? Olvasó emberek, de általában nem szenvedélyes olvasók, nem filosz-palánták. A tankönyvek anyagát elég jól tudják, de olvasottságuk és általános műveltségük elég szerény. Nem értelmi képességeikkel van gond elsősorban, hanem az elsajátított tudásanyag mennyiségével.

Vélhető, hogy egy 18 éves fiatal még semmit sem veszített el, minden bepótolható. Ez elvileg így van, a gyakorlatban azonban az a helyzet, hogy a mennyiségi hiányok bepótlása rendkívül időigényes, s az egyetemista is állandó időzavarral küzd. S így alig tudja hiányait bepótolni. Melyek ezek? Az alpművek ismerete, például Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond, Arany János művei közül egynél-kettőnél többnek az olvasására gondolok. A régi magyar irodalom ismerete. (A mai ifjak számára lényegében nem a felvilágosodás, hanem az Ady előtti kor már réginek számít.) Némi világirodalmi tájékozottság. Történelemismeret. Irodalmi és történelmi, művelődéstörténeti adatismeret. Némi tudás egy-két társművészetről. Memoriterismeretek. Mai folyóiratok ismerete. S mindezek elrendezésének képessége, az összefüggések felismerése.

Művek és tények ismeretének hiányában aligha válhat bárki is tájékozottá. A kevés elolvasott mű megőrzi az ízlésbizonytalanságot, az értékelésképtelenséget, következésképp az értékfelismerés is kérdéses. S a befogadónak nemcsak a tájékozottsága, de a nyitottsága is függvénye az olvasottságnak. Az olvasónak nem szükséges feltétlenül minden értékre nyitottnak lennie, de a hivatásos olvasónak igen, s én a magyar szakos tanárokat is e kategóriába sorolom.

Úgy gondolom, hogy minden pedagógusnak feladata és célja, hogy a rábízottakat olvasóvá nevelje. S e munka a gyerek hat éves korában kezdődik. Tudjuk, hogy csak az válhat olvasóvá, olvasó emberré, akinek maga az olvasás nem jelent komoly fizikai megterhelést, mert csak ezen a szinten túljutva lehet a szellemi feladatokat is vállalni. Igazán olvasóvá csak a gyermek- és ifjúkorban lehet válni, s az ideális alighanem az, ha az egyes életkorok olvasmánytípusain végighaladhat a gyerek, kezdve a csecsemőkor dalokon és rigmusokon.

Az olvasó ember soha nem csak irodalmat olvasót jelent. A magyar szakos tanárok speciális célja azonban az, hogy irodalmat olvasóvá neveljenek. E célnak nemcsak művelődéstörténeti értelme van: az irodalom ember-, nemzet- és világismeretet is ad, s nemcsak helyünk és szerepünk tudatosítását segíti elő, hanem szó- és írásbeli kifejezőképességünket is gazdagítja. Ember-, nemzet- és világismeretre nemcsak az irodalom révén tehetünk szert. Az ember elementáris igényét a történetmondásra, az érzelemkifejezésre, a létfilozófiára sem csak az irodalom által elégítheti ki. De az irodalomnak vannak ezügyben a legrégebb és leggazdagabb hagyományai. E hagyománykincs kínálja a legkönnyebben hozzáférhető anyagot – és a legsokrétűbbet is. Ez az anyag a leginkább közérthető – gondoljunk a többi művészeti ág, a tudományok, a filozófia nyelvezetére, anyag- és tárgybeli megkötöttségére. Az irodalom az emberiség emlékezete is: minden ősről és elődünkről tudása és érzelme benne van. Bármilyen lesz is a jövő, sem a legtágabban értett olvasást, sem a legszűkebben értett irodalmat nem nélkülözhetjük. Ezért kell törekednünk az olvasóvá nevelésre. Aki nevel, az csak olvasó ember lehetne. A feltételes mód azért, mert szinte minden ember nevel. S ha a családokban nemegyszer vak vezet világtalant, az iskolákban ezt sokan nem engedhetjük meg. Az olvasatlan ember nem képes másokat olvasóvá nevelni. Az egykönyvű ember legjobb esetben is egyetlen könyv szeretetét adhatja át, de közben megsejteni sem lehet képes a világ gazdagságát. Az egykönyvű emberek azonban ritkán megértőek. Sok keserves történelmi tapasztalatot is szereztünk, s ez arra int bennünket, hogy a sokkönyvű ember, a homo universalis domináns volta tehet csak megingathatatlanul demokratikussá egy társadalmat.

Vasy Géza

Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Testületének újjáalakulása elé

Visszatekintés és jövőkép

Több mint három évtizedes munka után, 1991 áprilisában az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsa beszüntette működését. Egészen pontosan a Művelődési és Közoktatási Minisztérium finom hangvételű határozatban feloszlatta a testületet. Ez az intézkedés normális lépésnek tekinthető a rendszerváltás nyomán kibontakozó átalakulási folyamatban. Minthogy azonban nagymúltú testületről van szó, és mert az intézmények összehangolt tevékenysége minden időben az értékmentés egyik erőforrása lehet, helyt adhatunk a visszatekintés és a jövőkép néhány gondolatának.

A szervezet kialakulása és kibővülése

Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának megalakulási körülményeit és pontos dátumát ez ideig nem sikerült tisztázni. *Fényes Miklós* egyik dolgozatában arra utal, hogy *Mátrai László* elmondása szerint ő, mármint *Mátrai* 1955-ben szóbeli megbízást kapott *Erdey-Grúz Tibor* akkori oktatásügyi minisztertől az egyetemi könyvtárak ügyeinek gondozására, összefogására. Így volt-e vagy sem, azt nem tudjuk, de 1956 előtt minden bizonnyal már össze-összejöttek a könyvtárigazgatók fontosabb szakmai feladatok megbeszélésére. Erre utal a Pécsi Egyetemi Könyvtárban őrzött *Mátrai-féle* levél, melynek dátuma: 1957. II. 16. „Szükségesnek látszik, hogy az egyetemi könyvtárak igazgatói rendszeres havonkénti értekezleteiket újból megkezdjék. Kérem ezért Igazgató kartársat, hogy f. hó 23-án (szombaton) de. 9^h-kor az Egyetemi Könyvtárban tartandó első értekezleten megjelenni szíveskedjék.” Aláírás: *Mátrai László* igazgató; címzett: *Misztli László* könyvtárigazgató, Pécs. A második meghívólevél ugyancsak 1957-ben, a következő témakörben invitál ülésre március 25-ére. Napirend: „Az 1956. évi költségvetés, különös tekintettel a beszerzési rovatra. Az UNESCO könyvtárfelszerelési akció kérdései.” A későbbiekben valószínűleg újra rendezték a testület működését, mert *Fényes Miklós* idézett írásában arra utal, hogy a Művelődésügyi Minisztérium 1958. május 22-én kelt 80 045. sz. leiratában *Mátrai Lászlót* megbízta az egyetemi könyvtárak szakfelügyeletével.

Magam 1963-ban, május 14-én lettem a testület tagja. Az azt megelőző években 6 egyetemi könyvtár vezetője alkotta a könyvtárigazgatók körét. Az 1963-as felállítás a következő volt: *Mátrai László* főigazgató; JATE: *Havasi Zoltán* igazgató; KLTE: *Csúry István* igazgató; BME: *Ladányi Antal* igazgató; MKKE: *Misztli László* igazgató; PTE: *Fényes Miklós* igazgató; NME: *Zsidai József* igazgató. A titkári teendőket a kezdetektől fogva sok éven át *Tóth András* látta el, példás lelkiismerettel. A műegyetemi könyvtárból *Kéki Béla* igazgatóhelyettes rendszerint elkísérte *Ladányi Antalt*. *Tóth András* és *Kéki Béla* jelenléte erősen gazdagította a tanács egyébként is színes működését. A felsorolásból kizúnik, hogy csakis a művelődési tárcához tartozó egyetemi könyv-

táruk vezetői tömörültek ebben a testületben, sőt itt is hiányzott a veszprémi és a miskolci egyetemi könyvtár közvetlen képvisellete. Ennek az volt az oka, hogy az 1956-os könyvtári jogszabályok a tudományegyetemi könyvtári szervezetet egyetemenként önálló hálózatként ismerte el, a három műegyetemi könyvtárat pedig a tanszéki könyvtárakkal egyetemben egy hálózatba vonta össze a BMEKK vezetésével. A miskolci egyetemi könyvtár 1964-ben kivált a hálózattól, a veszprémi jóval később, *Kováts Zoltán* csak 1972-ben kapcsolódott be a tanács munkájába.

Az 1960-as években a Művelődésügyi Minisztérium részéről igen nagy nyomás nehezedett a testületre abban a tekintetben, hogy a más tárcákhoz tartozó könyvtárak képviselőit is fogadja tagjai sorába. *Mátrai László* elnök ellenállt ennek, sokat manőverezett, időnként szüneteltette a tanács működését, végül is a minisztérium 1972-ben úgy döntött, hogy valamennyi egyetemi könyvtár és egyetemi jellegű főiskola előtt nyíljék meg a kapu. Így a tagok száma a kezdő 6-ról, illetve 7-ről 25-re emelkedett. *Mátrai László* ekkor késedelem nélkül lemondott az elnöki posztról. A szervezet összetétele az 1991-es feloszlátásig nem változott.

Az elnevezésről fel kell jegyezni, hogy 1972 előtt felváltva volt forgalomban: „Egyetemi Könyvtárigazgatói Kollégium” és „Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsa”. Az 1972-es átszervezés után az utóbbi elnevezés állandósult.

A munkamódszerekről

A munkamódszerek tekintetében is vízvonalzó volt az 1972-es esztendő. Az első szakaszban rendezett összejövetelekre kevésbé volt jellemző a *hivatalos értekezlet* pejoratív érzete, sokkal inkább a zárttság, a baráti, bensőséges jelző jut eszembe így, utólag. Ennek több oka volt. Mindenekelőtt a résztvevők alacsony száma. De az igazgatók személyiségi jegyeinek hasonlóságai is erősítették az összetartozást, valamint *Mátrai* akadémikus tekintélye, hatalmat negligáló attitűdje bizonyos fokú függetlenséget tudott adni a maroknyi testületnek. A minisztériumi vigyázó örködést nem lehetett ugyan teljesen távol tartani, de *Mátrai* okos manővereivel elérte, hogy *Futala Tibor* képviselje a felügyeletet, akit minden igazgató szívesen látott, befogadott a zárt körbe, mert szakmailag is, emberileg is, bölcsességénél fogva is szeretetre méltó ember volt, csinovnyik szerepköre ellenére.

Az 1972 utáni helyzet másképpen alakult. Nem csak az volt a probléma, hogy megnőtt a létszám, hanem az is, hogy *Mátrai* akadémikussal azonos kvalitású elnök nem akadt a 25 igazgató között, noha az alább felsorolandó elnökök kivétel nélkül jó felkészültségű szakemberek és emberileg is érdemes kollégák voltak. Ennél nagyobb baj volt, hogy a hatalom többféleképpen rátelepedett a testületre. A Művelődési Minisztérium képviselőjében megjelent a Könyvtártudományi és Módszertani Központ (1983-tól itt működött a tanács adminisztratív titkársága), sőt az Országos Könyvtárügyi Tanács is általa kivívott szerepet kapott. Tovább tetőződött a dolog azzal, hogy az agráregyetemi hálózati központ, az AGROINFORM és az orvosegyetemek hálózati központja, az OIK is becsempészte megfigyelőit (felügyelőit) a vezetők gyülekezetébe. Így azután csorbult a szuverenitás, erősödött a hivatalos arcátlanúság és bonyolódott a helyzet azzal is, hogy a korábbi 1 főhatóság helyett most 7 főhatóság lett a legfelsőbb gazda. A tematikát tanulmányozva azonban azt látjuk, és emlékezve is hiszünk benne, hogy fontos témakörök kölcsönös érdekű megvitatása a későbbiekben is hozott eredményeket.

Az ülészakok tárgykörei...

A tanács normális körülmények között évente 2-3 ülést tartott. A megtárgyalt témakörök sokfélék voltak. Többször kellett foglalkozni az irodalombeszerzés valutagondjaival, a szervezeti szabályzatokkal, a hálózati elv ügyével, a bérezéssel stb.

Az alábbiakban néhány jellegzetes problémakört sorolok fel a maga konkrét-ságában, zárójelbe helyezve a téma gondozójának nevét. 1963 Miskolc, NME: Az egyetemi könyvtárak szervezeti szabályzata (*Fényes Miklós-Tóth András*); 1964 Bp. BME: A vidék szakkönyvtári ellátásának megjavítása regionális könyvtárközi együttműködés szervezésével (*Csüry István*); 1966 Bp. MKKE: Az 1965. évi beszámolók és az 1966. évi munkatervek értékelése; 1974 Debrecen, KLTE: Az agrár felsőoktatási könyvtárak problémája (*Geday Gusztáv*); 1974 Pécs, PTE: Az egyetemi könyvtárak épület- és helyiségproblémái (*Hiller István*); 1975 Bp. Kult. Min.: Az egyetemi könyvtárakban folyó tudományos kutatómunka irányelvei (*Csüry István*); 1977 Bp. OSZK: *Havasi Zoltán-Zircz Péter* főigazgató-helyettesek tájékoztatója az OSZK jubileumáról (175 év) és szolgáltatásairól; 1982 Pécs, PMME: A szakreferensi rendszer a felsőoktatási könyvtárakban (*Wallshausen Gyula*); 1982 Bp. BME: Az egyetemi könyvtárak műszaki fejlesztésének kérdései (*Páris György*); 1983 Szeged, JATE: A szakirodalomkutatás oktatása (*Németh Zsófia*); 1983 Szeged, JATE: A számítástechnika alkalmazása a JATE könyvtárában (*Mader Béla*); 1985 Bp. AE.: Az egyetemi könyvtárak munkavédelmi helyzete (*Héberger Károly*).

Az egyetemi könyvtárak konferenciái

A tanács működésének mintegy 35 esztendőes időszaka alatt két alkalommal, 1959-ben és 1975-ben az egyetemi könyvtárak országos tanácskozást rendeztek a könyvtárak helyzetéről. Mindkét konferencia szakmai anyagai nyomtatásban, önálló kötetben is napvilágra kerültek. A szegedi konferenciánál nem lehet fölfedezni a könyvtárigazgatói tanács szerepét, a rendező az Országos Könyvtárügyi Tanács és a Művelődési Minisztérium Könyvtárügyi Osztálya volt. A miskolci tanácskozás megrendezését viszont a tanács kezdeményezte 1974. október 16-án tartott pécsi ülésén, de a munkálatokba erőteljesen bekapcsolódott a Magyar Könyvtárosok Egyesülete és a minisztériumi szakosztály is. A résztvevők arányában a két ülés nagy eltéréseket mutat: Szegeden 29 intézmény képviselőjében 84 fő gyűlt össze, Miskolcon 86 szervezetet 245 fő reprezentált. A szembetűnő különbség nagyobb része abból adódott, hogy 1975-ben a főiskolák is meghívást kaptak valamennyien, Szegeden pedig csak az egyetemi jellegű főiskolák küldöttei juthattak be a tanácskozásra. Mindkét konferenciára – korlátozott számban – oktatókat is meghívtak. Ami a két konferencia szakmai-tartalmi részét illeti, abban is feltűnő eltérés figyelhető meg. Szegeden e témakör az egyetem és a könyvtár viszonyára korlátozódott, vagyis belső ügyek megvitatására szorítkoztak. A főbb szempontok a következők voltak: az egyetem és könyvtára; az egyetem és a könyvtár viszonya, a tanszéki könyvtárak; az egyetemi könyvtári szervezet; a könyvtári hálózat. Több mint 30 év távlatából két következtetés adódik: a konferencia megerősítette a könyvtár helyét, szerepét az egyetemi szervezetben; és az 1956-os jogszabályok alapján megfogalmazta, hogy az egyetemen belül érvényesíteni kell a gyakorlatban is a könyvtári hálózat elvét, amely azután majdnem valamennyi egyetemen valóságos útra jutott. A miskolci konferencia a könyvtár feladatait kibővítette, kivitte az

egyetemen kívüli területre, miután *Kondor Istvánné*, akkori minisztériumi osztályvezető fő előadása az alábbi címhez kötődött: „Az egyetemi és főiskolai könyvtárak országos és regionális feladatai”. Nagy előrelépés volt ez, mert egyfelől elismerte, hogy a könyvtárak olyan fejlődési utat tettek meg, amely alkalmassá teszi őket országos és regionális feladatok vállalására is, ami azt is jelzi, hogy az egyetemi és főiskolai könyvtárak a hazai könyvtárügy szerkezetében meghatározó szerepet visznek. Természetesen itt sem szorultak vissza az egyetemen belüli feladatok, hiszen a miskolci *Kozák Imre* professzor előadása szorosan egyetemi feladatokkal foglalkozott, előadásának címe: „Az egyetemi oktató-, nevelő-, és kutatómunka és az egyetemi könyvtár”. Csakhogy, amíg Szegeden szervezeti kérdések töltötték meg tartalommal az előadások és a vitatkozó csoportok mondanivalóját, addig Miskolcon emelkedett szinten az volt a követelmény, hogy a könyvtáros társa, segítője, részese legyen a kutatásnak, és ez minőségi különbség a korábbiakhoz mérve.

Miskolcon fogalmazódott meg a javaslat a Főiskolai Könyvtárigazgatók Tanácsának megalakítására, amely 1976-ban megszerveződött, megkezdte működését.

Szót kell ejteni a harmadik konferenciáról is, amelyet „Számítástechnika az egyetemi könyvtárakban '92” címen 1991-ben rendeztek meg Miskolcon. Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának ebben nem lehetett szerepe, minthogy időközben megszűnt. A konferencia egyébként nem vette fel a 3. sorszámot, jelezvén a témakör szűkebb jellegét.

Személyes, szubjektív emlékek a szakmai mezsgyén

Huszonhét éves voltam, amikor kineveztek a miskolci egyetemi könyvtár élére. Komoly gond volt a könyvtárral, azért keresett az egyetem vezetése Budapestről szakképzett könyvtári vezetőt. Néhány hónap alatt egy 17 oldalas elemzést készítettem a könyvtár helyzetéről és a kibontakozás irányairól, szorosan illesztve a konkrét teendőket. Megkértem volt professzoromat, *Kovács Mátét*, az OKDT akkori elnökét, hogy az országos testület segítse hitelessé, programmá alakítani tervezetemet. Ő úgy intézkedett, hogy a feladat az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsa elé került, és Mátraival konzultálva kiküldtek Miskolcra egy 7 tagú szakértőbizottságot. Elnök: *Havasi Zoltán*, tagok: *Ladányi Antal*, *Kéki Béla*, *Móra László* (BME), *Miszti László* (MKKE), *Tóth András* (ELTE) és *Balázs Sándor* (OMKDK). Ők heten három napi munkával, 1961. november 28–30 között programmá gyúrták említett nyersanyagomat, és sínre került a könyvtár jövője. Ez volt az első találkozásom a tanáccsal, egy életre szólóan hasznát vettem segítségüknek. Arra azonban még másfél évet kellett várnom (és közben bizonyítanom), amíg maguk közé engedtek, amíg befogadtak.

Abban az időben, amikor még csak 7 igazgató tartozott a körbe, bárki, bármilyen gondot, nehezen megoldható kérdést előadhatott, és számíthatott baráti szavakra, hasznosítható javaslatokra, bensőséges segítőkészségre. Ebben a körben valóban épülni lehetett. A gondjaival küszködő vezető az ülés után elment ahhoz az igazgatóhoz, akitől a legértékesebb gondolatokat kapta, hogy azokat elmélyítse. Így aztán bővült a tudás is, tartós barátságok is szövődtek.

Magam nem szívesen beszélek személyes dolgokról, itt most mégis felemlíték néhány olyan kötődést, amely a szakmai segítségen túl, gazdagította életemet, tágította látószögemet, szilárdította tartásomat. Szívélyes barátság fűzött mindenekelőtt *Csúry István*hoz. Sűrűn találkoztunk, félnapos eszmecsereinken

a lét filozófiája volt a főkérdés, melyben egymás mellé került a szakma, az alkotómunka, az egyéni boldogulás és a magánélet megannyi gyötrelme. Mind-ebben példás szolidaritás kötött össze bennünket, amelyet csak Csúry halála szakíthatott félbe 1980-ban. Soha életemben nem volt keserűbb, kegyetlenebb feladatom, mint róla gyászbeszédet mondani. Hasonló értékű barátságot kötött *Havasi Zoltán*hoz, aki különösen a vezetésben segített nagyon sokat „Benjámint” igazgató koromban, az 1960-as évek elején. Ez a barátság ma is eleven, éltető. Kitűnően együttgondolkodtunk és hasonlóan gyarapodtunk *Kováts Zoltán*nal, nyugdíjazásáig. Vele stratégiákat állítottunk föl, és együtt hordtuk haza külföldről az adaptálni való új, élvonalbeli ismeretanyagot. Azon kivételesen kevesek közé tartoztam, akik *Mátrai László*hoz is közel juthattak. Tanulhattam bölcsességéből, útbagazításából, szellemesen gunyoros rajtaütéseiből, jó értelemben vett fel-feltörő cinizmusából. Tudtam arról, hogy Havasi vadászni járt jókedvében a rektorral; Csúry képeket festett zord magányában; Mátrai vörösborot ivott jó- és rosszkedvében. *Tóth András* hithű kálvinista maradt minden időben, hányattatásai ellenére; *Kéki Béla* sokat aggódott Petrozsényben és Kolozsvárott hagyott szerettei sorsán. Örömmre szolgál ma is, hogy a Csúry örökébe lépett *Gomba Szabolcsnéval* és a *Kováts Zoltán* helyére avanszált *Dömötör Lajosnéval* jó barátság köt össze, szakmai és emberi értelemben, vagyis folytatódik a 25–30 évvel ezelőtt kialakult intézményközi vezetői segítségnyújtás. (Zárójelben sorolom fel a tanács volt elnökeket: *Mátrai László* 1955–1971, *Csúry István* 1972–1975, *Fényes Miklós* 1976–1983, *Walleshausen Gyula* 1983–1988, dr. *Hiller István* 1988–1991.

A jövőképről...

Belereménykedve az előttünk álló időbe, a kialakítandó prognózis felvázolásakor kiindulhatunk az eddig megélt tapasztalatakból, a megsejtett fejlődési irányokból, s vállalni szükséges országos mérvű szakmai haladás követelményeiből, intézményenként pedig gyakorta igenis valós tények számbavételéből és a realitásokhoz igazított fantáziából. Úgy vélem néhány alapvető gondolatkört világosan meg kell fogalmaznunk, ki kell mondanunk a közérthetőség és a kölcsönös kommunikáció érdekében. Először: szerves folyamatról kell tanúbizonyságot tennünk. Az egyetemi könyvtárak folyamatos tevékenysége legalább 1635, Pázmány nagyszombati egyetemalapító gesztusa óta, megszakítás nélkül zajlik, történelmi, politikai, gazdasági viharok, hullámhegyek és szakadékokig mélyült hullámvölgyek kíséretében. A jelenben is nehéz átalakulási időszakban vagyunk, amelyből győztesen kell kilábalnunk. Másodsor: változás a folyamatban, hogy autonóm egyetemek könyvtárai autonóm közösségbe szándékoznak tömörülni, elzárkózva a hatalmi parancsoktól. Harmadszor: változás továbbá, hogy a szervezet nyitott valamennyi egyetemi könyvtár számára, a gondolkodásban és a cselekvésben gazdagodás várható az egyházi könyvtárak kívánatos, szelleműs aktivizálódásától. E három axióma elfogadása esetén adottak a körülmények egy olyan irányú fejlődéshez, amelyben optimálisan egyesíthetjük erőnket egyetértésben kitűzött célok elérése érdekében oly módon, hogy valamennyi intézmény megőrizi egyedi arculatát és függetlenségét.

Ezen alapvető, önmagunkra tartozó kritériumok kinyilvánítása után, a tágabb környezetre figyelve, a következőkre lehet rátalálni. A közeli években valószínűleg a legtöbb egyetemen számottevően növekszik a hallgatók száma, fogadásuk, könyvtári ellátásuk próba elé állítja a könyvtárakat. Maga az egyetem, pénzügyi nehézségeinél fogva, amennyire képes lesz, *vállalkozó* egyetemmé

kényszerül alakulni, amely a könyvtártól mozgékony, szelektált, jól hasznosítható szolgáltatásokat vár pénzteremtő vállalkozásaihoz. Az egyetem külső környezete, sőt valószínűsíthetően az egész ország kifejleszti és működteti majd az ugyancsak mozgékony gazdaságot. Az állampolgárok sorsát illetően a társadalmi átrendeződések, az újabb és újabb próbatételek felnövelik majd az igényeket a humántudományok iránt. Bővülnek és előtérbe kerülnek olyan, az emberrel foglalkozó diszciplínák, mint a szociálpszichológia, a kulturális antropológia, a szociális antropológia. A vallástudományok reneszánsza jelenünké válik. Mindezek avatott hordozója az egyetem, az egyetemi hallgató, ennél fogva a jelzett területek információszükséglete igen jelentős részben az egyetemi könyvtárakban jelentkezik. A feladatsor átvezet az országos információs rendszer kiépítésének időszerűségéhez, és abban az egyetemi könyvtárak számottevő szerepvállalásához, mert a szerves evolúcióban felfejlődött igényeket csak országosan rendezett, hatékonyan működő hálózat képes eredményesen szolgálni.

Miközben stratégiai szárnyalásba visz a jövőbe vetett hit, tudatában kell lennünk, hogy a hétköznapiakon szinte kicsinyes gondokkal fogunk küzdeni. Keményen harcolni kell az állománygyarapítás pénzügyi eszközeiért, nem lesz elég székünk az olvasók leültetéséhez, nehezen találunk lelkiismeretes munkatársakat, türelemmel kell tanítanunk a felhasználókat az újabb információs technológiák kezelésére. Nem fűzöm tovább gondolataimat, mert így is behatoltam már az új kollégium kollektív kompetenciájába és az elnök szuverén jogkörébe.

Zsidai József

Egyetemi könyvtárigazgatók kollégiuma

Alapszabály

Tudatában annak a felelősségnek, amelyet az egyetemek, illetve universitások (a továbbiakban: egyetemek) kiszolgálásáért viselnek, s nem feledkezve meg azokról a hagyományokról sem, amelyek az egyetemi könyvtárakat a közszolgáltatásban álló intézmények rangjára emelték; a szakmai együttthaladásra törekvő igény szellemében, a könyvtárügy és a tudományos információs rendszer hatékonyságának fokozása, ezáltal az egyetemi könyvtárak társadalmi rangjának emelése céljából **az egyetemi könyvtárak vezetői elhatározzák, hogy megalkotják az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiumát**, amelynek szervezetét és működésének rendjét az alábbiakban rögzítik:

1) Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma (a továbbiakban: Kollégium) autonóm szakmai tanácskozó és szakmai érdekvédelmi testület. Tagjai az egyetemi könyvtárak mindazon főigazgatói, igazgatói, akik a Kollégium alapszabályzatát elfogadják. Az egyetemi könyvtárak vezetőit (akadályoztatásuk esetén) helyetteseik szavazati joggal képviselik. 2) A Kollégium tanácskozásain véleményeket alkot és javaslatokat dolgoz ki: az egyetemi könyvtárak (könyvtárhálózatok) jogállását, helyzetét és tevékenységét, az egyetemi könyvtárak egymás közötti, valamint más könyvtárakkal, intézményekkel, hatóságokkal és fenntartókkal való kapcsolatát érintő elvi kérdésekben. Különös figyelemmel kíséri az egyetemi könyvtárakat érintő törvény- és jogszabályalkotást, az egyetemek statútumait; az előkészítő periódusban kialakítja álláspontját, a már hatályos jogszabályokkal kapcsolatban megteszi észrevételeit. Figyelemmel kíséri: a

könyvtáraknak az egyetemi szervezetbe való beilleszkedésével, az oktató- és kutatómunkában való részvételükkel, a szakmai nomenklatúrával, a besorolással és kinevezéssel, a könyvtárosi tevékenység anyagi, erkölcsi, hivatali és tudományos elismerésével kapcsolatos kérdéseket. 3) A Kollégium élén az elnök áll, akit a Kollégium választ titkos szavazással, egyszerű többséggel, három évi időtartamra. A Kollégium az elnöktől a megbízást indokolt esetben egyszerű többséggel visszavonhatja. 4) Az elnök feladata a Kollégium munkájának az alapszabály elveinek megfelelő szellemben folytatott irányítása és szervezése. Ennek keretében: megállapítja a Kollégium üléseinek napirendjét, helyét és idejét; a Kollégium álláspontját, illetve javaslatait a fenntartók, társintézmények, az illetékes hatóságok és egyéb szervek tudomására hozza, szorgalmazza érvényesítésüket, és szükség esetén tartalmukról tájékoztatja a sajtót; minden ülésen beszámol a korábbi határozatok megvalósítása érdekében tett lépésekről. 5) A Kollégiumot jogi és természetes személyek előtt az elnök képviseli. 6) A Kollégium működésével és az elnöki teendők ellátásával kapcsolatos titkársági (adminisztrációs, nyilvántartási stb.) feladatok elvégzéséről az elnök gondoskodik. A Kollégium iratanyagát és adattárát a lelépő elnök a hivatalba lépő új elnöknek adja át. 7) A Kollégium szükség szerint, de évente legalább két alkalommal ülésezik. Az ülést össze kell hívni minden olyan esetben, amikor azt az elnök szükségesnek ítéli, illetve a tagok egyharmadának – a témát is megjelölő – együttes kérésére. A Kollégium állásfoglalásait kétharmados szótöbbséggel hozza, különösen fontos esetekben konszenzussal. A szavazás módját a határozathozatal előtt a Kollégium egyszerű szótöbbséggel dönti el. 8) A Kollégium ülésén vendégként részt vehetnek, akiknek meghívását az elnök és tagság szükségesnek és hasznosnak ítéli. 9) A Kollégium alapszabálya akkor lép életbe, amikor a Kollégium megalapításának szándékát kinyilvánító tagok azt elfogadják.

Záradék

A Kollégium megalakulásáról és elfogadott alapszabályáról a Kollégium elnöke írásban tájékoztatja a kormányzat könyvtárüggyel foglalkozó illetékes tisztviselőit, az egyetemek rektorait és a könyvtári szakmai szervezeteket.

Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiumának alapító tagjai:

Agrártudományi Egyetemek Központi Könyvtára (GATE); Állatorvostudományi Egyetem Központi Könyvtára (ÁOTE); Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára (BKE); Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára (BME); Budapesti Református Theológiai Akadémia Török Pál Könyvtára; Debreceni Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára (DATE); Eötvös Loránd Tudományegyetem Központi Könyvtára (ELTE); Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára (SEFE); Janus Pannonius Tudományegyetem Központi Könyvtára (JPTE); József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára (JATE); Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Központi Könyvtára (KÉE); Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára (KLTE); Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Könyvtára (LFZF); Magyar Iparművészeti Főiskola Könyvtára és Információs Központ (MIF); Magyar Képzőművészeti Főiskola Könyvtára (MKF); Magyar Testnevelési Egyetem Könyvtára (MTE); Miskolci Egyetem Központi Könyvtára (ME); Orvostovábbképző Egyetem Központi Könyvtára (OTE); Pannon Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára (PATE); Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia Könyvtára;

Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára (POTE); Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára (SOTE); Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára (SZOTE); Színház- és Filmművészeti Főiskola Könyvtára (SZFF); Veszprémi Egyetem Központi Könyvtára (VE); Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Tudományos Könyvtára (ZMKA).

Budapest, 1992. január hó 23.

Huszár Ernőné dr.

az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiumának elnöke

A Lyukasóra indulása

A tévébeli *Lyukasóra* – *Mészöly Dezső* népszerű műsora – már több mint egy éve vonzza mindig újra a képernyő elé a magyar költészet barátait, s gondolom, sok új barátot is szerzett már hét évszázad magyar verseinek. Most ugyanilyen címmel havi folyóirat is indult, október 1-jével. Nem a tévéadás írott másaként, bár a műsor és a lap – főleg hangulatában, szellemében – gyakorta össze-cseng. Az a természetesség, az a közvetlenség, az a személyesség, amely *Mészöly Dezső* csapatát jellemzi a tévében, az új laptól sem idegen, bár itt a „csapat” jóval nagyobb: beletartozik a Magyar Írókamara teljes tagsága, sőt azon felül is számosan.

A *Lyukasóra* ugyanis a Magyar Írókamara lapja. Ez a szervezet adja ki, s ez delegálta a három tagú szerkesztőbizottságot is, amelyben szerény személyem mellett *Gyurkovics Tibor* és *Mészöly Dezső* kapott helyet. A felelős szerkesztést *Varga Domokos* vállalta.

De még egy szót az Írókamaráról. Tagjai – ritka kivétellel – az Írószövetségnek is tagjai. Külön szervezetüket 1991-ben alakították meg, nem az Írószövetség ellenében, de nem is annak keretén belül. Úgy gondolták, hogy a maguk szűkebb körében, baráti társaságában jobban egymásra találhatnak. Nem alkotnak politikai

csoportosulást, még irodalompolitikai sem: a kölcsönös rokonszenv fűzi őket egybe, meg a művészi színvonal szigorú igénye.

Áll ez az induló lapra is, a *Lyukasóra*ra. Nem elegyedik sem politikába, sem világnézeti harcokba, sem irodalmi szekértáborok csatározásaiba. Nem rekeszt ki, nem átkoz ki senkit: az irodalmi értéket ismeri el egyedüli hiteles mértéknek. Igyekszik minél értékesebb írásokat – verseket, novellákat, tárcákat, karcolatokat, írói emlékezéseket és vallomásokot, fantáziajátékokat stb. – közölni, olyan műveket, amelyek a hasonlóan igényes olvasóknak is kedvesek. Ezért is kapta a találó alcímet: *olvasói lap*. Hiszen úgy akarja osztogatni az irodalmat, a szépet és a jót kinek-kinek, mint az éltető táplálékot, a mindennapi kenyeret. Különösen sok fiatal olvasóra számít, de az idősebbek közül is mindazokra, akik örömet tartanak állandó kapcsolatot az élő magyar irodalommal, annak jeles alkotóival.

Remélem, hogy a könyvtárak és könyvtárosok révén is gyorsan gyarapszik a *Lyukasóra* olvasóinak táborra. A Magyar Írókamara elnökeként és a lap szerkesztőbizottságának tagjaként előre is köszönöm szíves segítségüket.

Cseres Tibor

Az OSZK online olvasói katalógusa

Az Országos Széchényi Könyvtárban 1992. szeptember elsejétől az olvasók a könyvtár legfrissebb szerzeményeiről már számítógépes katalógusban tájékozódhatnak. A katalógus kezelőrendszere – a fogalmazás némi leegyszerűsítésével – a DOBIS/LIBIS.

DOBIS/LIBIS. A DOBIS/LIBIS a Dortmundi Egyetemen és a Leuveni Egyetemen IBM központi számítógépre kifejlesztett integrált könyvtári programrendszer. A DOBIS/LIBIS-t jelenleg az IBM forgalmazza. 1992. szeptemberében a világ 31 országában 204 felhasználója volt. A felhasználók között legnagyobb számban az egyetemi könyvtárak szerepelnek, de megtalálhatók más intézmények is: akadémiai könyvtárak, közművelődési könyvtárak, dokumentációs központok, vállalatok, bankok, múzeumok és három nemzeti könyvtár. A DOBIS/LIBIS a világ 20 legnépszerűbb integrált könyvtári rendszere között foglal helyet.

A DOBIS/LIBIS integrált online rendszer, mert minden könyvtári folyamatot gépesít, és minden változtatás azonnal hozzáférhető valamennyi felhasználó számára. A DOBIS/LIBIS maximum 65 ezer könyvtár állományát képes kezelni oly módon, hogy bizonyos adatok közösek minden, a rendszer által kezelt könyvtár számára, más adatok viszont a tagkönyvtárak saját igényeit elégítik ki.

Online olvasói katalógus. Az online olvasói katalógus a hagyományos cédulakatalógus számítógépesített változata. Az Országos Széchényi Könyvtárban jelenleg 6 darab terminál található a katalógustérben elhelyezve. A terminálok személyi számí-

tógépek, melyeket egy helyi hálózat fűz össze. Ez a hálózat kapcsolódik a központi számítógéphez.

Mit nyújt az online olvasói katalógus? Elsősorban gyorsaságot: egy mű leírása pillanatában rendelkezésére áll az olvasónak. Ki ne tudná, hogy mennyi idő telt el könyvtárunkban, de más nagy könyvtárakban is, a leírástól a cédula katalógusba kerüléséig? Ez az idő most a másodpercek töredékére zsugorodott. Sőt már a teljes leírás elkészülte előtt bepillanthatunk annak részleteibe: a szerző neve például a teljes leírás befejeződése előtt megjelenik a névindexben. (Ezen túlmenően az Országos Széchényi Könyvtár online olvasói katalógusának használói még arról is tájékoztatást fognak kapni, hogy mely könyvek állnak megrendelés alatt!)

Milyen szempontok szerint kereshetünk az online olvasói katalógusban? A feldolgozott művek kereshetők: nevek, címek, kiadók, osztályozási jelzetek (ETO), tárgyszavak (földrajzi név, Intermac kód), ISBN/ISSN számok, egyéb azonosítók (pl. nyelvkód), példányazonosítók alapján.

A felsoroltak egy-egy indexet jelentenek az online olvasói katalógusban. Az indexek nagyrésze permutált index, tehát például a címek esetében, nemcsak a címre, mint egészre, hanem annak minden szavára is kereshetünk. (Kivételt képeznek a tiltott szavak és indextéltípusonként eltérően bizonyos almezőkben előforduló adatok.) A legtöbb esetben az indexek utalókat is tartalmaznak, melyeket az online olvasói katalógus kezelő szoftvere automatikusan felold.

Az Egyes indexek néhány jellemzője

Névindex. A név indexben kereshetünk a szerzői főtételekre, a különféle melléktételekre és a tárgyi melléktételekre is, ahogy azt a cédulakatalógusban megszoktuk. Az index permutált az összetett nevek, testületi nevek és rendezvénynevek esetében. Nem kereshetünk az egyéb és a kiegészítő adatelemekre. (Természetesen a keresztnevekre sem.)

Cím index. Mindenféle címtípus (főcím, egységesített cím, párhuzamos cím, kötetcím, tanulmánycím stb.) minden egyes szavára kereshetünk. Kivétel az egyéb címadat és a kiegészítő adatok, mert ezek az adatok olyan almezőkben foglalnak helyet, melyeknek a permutálását leiltottuk. A felsorolásból kiderül, hogy analitikusan is feltárjuk a gyűjteményes köteteket és így az Országos Széchényi Könyvtár online olvasói katalógusában az egyes tanulmányok adataira is lehet keresni.

Kiadói index. Ez az indexünk nem

permutált. A kiadók neve alapján lehet benne keresni. A tükröztetés elvének megfelelően a kiadók úgy és annyiféleképpen fordulnak elő, ahányféle néven, ahányféle megjelenési hellyel és más kiadókkal való kombinációban jelennek meg a kiadványokban.

Osztályozási jelzett index. Az Országos Széchényi Könyvtárban ETO jelzeteket használnak. Ez az index is permutált. Kereshetünk a főtablázati számokra, a viszonyítások minden elemére, valamint a közös és korlátozottan közös elosztásokra egyaránt. Az ETO jelzetek úgy kerülnek bevitelre, hogy a kiterjesztések minden egyes eleme kereshető legyen. Az indexnek a DOBIS/LIBIS világban egyedülálló további sajátossága, hogy tartalmaz egy idexen belüli rejtett indexet is: az ETO jelzetek természetes nyelvű megfogalmazására is keresni lehet benne. Ez a tulajdonsága különösen azok számára hasznos, akik nem ismerik az ETO jelzeteket, mert e révén eljuthatnak a megfelelő jelzethez, a jelzet alapján pedig az adott tárgykörbe tartozó dokumentumokhoz.

Tárgyszó index. A tárgyszó index permutált. Az Országos Széchényi Könyvtár – egyelőre – nem alkalmaz tárgyszavakat a tartalmi feltáráshoz. Ebben az indexben található a leíró katalógus tárgyi melléktételeiként felvett földrajzi nevek. A tárgyszó indexbe kerültek elhelyezésre továbbá a MARC rekordokban szereplő Inter-marc kódok, melyek durva tárgyköri csoportosításban teszik visszakereshetővé az anyagot.

ISBN/ISSN számok indexe. Ez az index nem permutált. ISBN és ISSN számok alapján kereshetünk benne. A számok egyes csoportjait kötőjel választja el egymástól, melyeket a keresőkérdésben is meg kell adni. A számokat nem kereshető terjesztési adatok egészítik ki.

Egyéb azonosítók indexe. Ebben az indexben tároljuk a leírt dokumentu-

mok nyelvére vonatkozó adatokat, amennyiben a dokumentum nyelve részben vagy egészben nem magyar. Az index permutált: többnyelvű művek bármely nyelv alapján visszakereshetők. A nyelvkódokat a „Nyelv” prefix előzi meg. A prefixre azért van szükség, mert a feldolgozott dokumentumok körének bővülésével más jellemzők jó elkülönítésére ez volt a legegyszerűbb mód.

Raktári jelzett index. Nem permutált. Erre az indexre csak akkor van szükség, amikor az olvasó a könyv birtokában kíváncsi annak részletes példányadataira, illetve leírására. Ekkor a raktári jelzet alapján gyorsabban jut el a megfelelő információkhoz, mint a többi index alapján.

Példányszámazonosítók indexe. Nem permutált. A könyvtár minden egyes fizikai példánya egyedi azonosítóval rendelkezik a DOBIS/LIBIS-ben. A példányszámazonosító alapján való keresésnek ugyanaz a funkciója, mint a raktári jelzet alapján való keresésnek. Jóllehet ez az index természetesen sokkal inkább a könyvtárosok, mint az olvasók érdekeit szolgálja. A DOBIS/LIBIS-ben egyetlen leírás alapján automatikusan és azonnal mindenki által hozzáférhetően előáll a visszakeresési pontok fent vázolt sokfélesége.

Mit tartalmaz az Országos Széchényi Könyvtár online olvasói katalógusa? Az adatbázis pillanatnyilag az 1991 novembere óta a könyvtárhoz kötelespéldányként beérkezett – és időközben feldolgozott – a Magyar nemzeti bibliográfia gyűjtőkörébe tartozó könyvek leírásait foglalja magában. Ez az az adatállomány, amelyben az olvasók kereshetnek és ezekhez az adatokhoz most csak és kizárólag az online olvasói katalógusban férhetnek hozzá.

Az Országos Széchényi Könyvtár online olvasói katalógusának elérése a nyilvános csomagkapcsolt hálózaton keresztül. A könyvtárat látogatók számára korlátozás nélkül rendelkezésre

áll az online olvasói katalógus. Ezen kívül rendelkezésre áll mindazoknak, igaz még csak kísérleti jelleggel, akik csatlakozni tudnak a nyilvános csomagkapcsolt hálózathoz. Az online olvasói katalógus lekérdezésének feltétele, hogy a külső felhasználóknak rendelkezniük kell a 3270 terminál emulátor programmal, melyet az IIF Irodától lehet beszerezni. Ezen kívül kérni kell egy azonosítót az Országos Széchényi Könyvtár központi számítógépének használatához. Azonosítót a jelen ismertetés szerzőjétől lehet kérni. Az azonosítóval együtt az érdeklődők megkapják az online olvasói katalógus felhívásának részletes leírását is.

Horvát Ádám
adatbázis adminisztrátor

Országos Széchényi Könyvtár
Fejlesztési osztály Budapest 1827.
Elektronikus Pf.: 334
Telefon: (i) 175-7533/655
Fax: (i) 202-0804
Telex: 224226

